

Публичност на съдебните заседания и достъп до информация в съда (възможности, дефицити, сайтове)

1. Конституционна и законова рамка на правото на достъп до информация в съдебната система

Конституционна рамка

Съгласно чл. 41, ал. 1 от Конституцията на Република България всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Идентично право е признато и с чл. 19 от Международния пакт за гражданските и политическите права, а с чл. 10 от Европейската конвенция за правата на човека е признато правото на всеки да получава и разпространява информация. Двата международни акта са пряко приложими и имат предимство пред актовете на вътрешното право, които им противоречат, съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията. В Решение № 7 от 1996 г. по к.д. № 1 от 1996 г. в тълкуването си на чл. 41 от Конституцията Конституционният съд изведе задължение за държавните органи да предоставят информация: В Решението на Конституционния съд за органите на изпълнителната, законодателната и съдебната власт изрично е изведено задължение, кореспондиращо на правото по чл. 41, ал.1 от Конституцията. В същото решение се обуславя необходимостта да бъде създаден закон, който да определи съдържанието на задължението за предоставяне на информация. В изпълнение на това изведено по тълкувателен път конституционно изискване през 2000 г. беше приет Законът за достъп до обществена информация (ЗДОИ).

Законодателна рамка

Правата и задълженията, свързани с предоставянето на информация от държавните органи, в това число и от органите на съдебната власт, са уредени в Закона за достъп до обществена информация /ЗДОИ/, Закона за защита на класифицираната информация /ЗЗКИ/ - “държавна и служебна тайна”, Закона за защита на личните данни /ЗЗЛД/- “лични данни”, и Закона за защита на конкуренцията /ЗЗК/ - “търговска тайна”. Специфични правила, отнасящи се до ограниченията на достъпа до информация в рамките на съдебната власт, се съдържат в Закона за съдебната власт /ЗСВ/, Граждански-процесуалния кодекс /ГПК/, Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/, Административно-процесуалния кодекс /АПК/ и др., както и в подзаконовите нормативни актове - правилниците, регламентиращи организацията и дейността на администрацията на съдилищата, прокуратурата и Върховния административен съд. Със ЗДОИ, в съответствие с даденото от Конституционния съд тълкуване на чл. 41 от Конституцията, се въведе задължение за всички държавни органи да предоставят достъп до създаваната и съхранявана от тях информация - чл. 6, ал. 1. Преглед на законодателството, регламентиращо достъпа до информация в системата, показва, че обикновено имплицитно съдържащата се в нормите цел е да се осигури адекватно правото на защита на страните в съдебните и другите производства, а не правото на всеки на достъп до информация. В редица случаи правото на всеки на достъп изобщо не е взето предвид. Такъв е случаят с общата хипотеза на достъп до съдебни дела /като сбор от документи/. Според чл. 60, ал.2 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища лицата, които не са страни по делото, имат право на достъп само при наличие на законен интерес, заявен с мотивирана писмена молба. Съществуват и случаи, в които това не е така - например сред основните принципи на Административно процесуалния кодекс /АПК/ е посочен принципът на “достъпност, публичност и прозрачност” /чл.12/. Дава се възможност да се иска и изготвянето на справка, при желание на искания. В нормите, регламентиращи достъпа до информация в

съдебната система, липсва превръщане към ЗДОИ /изключение от това положение е чл.12, ал.2 от АПК/ или изобщо идеята, че по правило създаваната и съхранявана информация е общодостъпна.

В рамките на съдебната система се създават различни информационни масиви и видове документи. На електронен и хартиен носител в съдебните деловодства се водят деловодни книги и регистри. В правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища обаче липсва разпоредба, която да ги обявява за публични, а още по-малко – да определя ред за достъп до тях. В практиката степента на публичност и отделните практики по достъпа варират. Например азбучният указател за образуваните дела и книгата за открити заседания /т.нар. в практиката “срочна книга”/ са по правило поставени на достъпно място, макар че нерядко срочните книги са при деловодителя. Достъпността на други, по-малко ползвани книги обаче практически не е ясна. Например неясно е дали е достъпна книгата за доказателства и книгата за получените и върнати призовки.

2. Лица, имащи право на достъп до информация от съдебната система

Съдебните дела като съвкупност от документи са поставени в режим на ограничен достъп при условията на чл.60, ал.1 и 2 от цитирания по-горе Правилник. Достъп до тях имат само страните и техните представители, както и лица, доказали законен интерес. Решенията, определенията и протоколите от съдебни заседания на Върховния административен съд на практика са публични в интернет, в Правилника за организацията и дейността на ВАС това никъде не е уточнено, а съдебните информатори дават справки по движението на делото само на страните (чл. 59 т. 1 от Правилника за организацията и дейността на администрацията на ВАС). Разпоредбите на чл.190 от ГПК, според която съдът обявява решението по гражданското дело, и чл.263, ал.3 от НПК, според която присъдата се обявява публично, обикновено не се тълкуват в практиката като регламентиращи тяхната общодостъпност. В това отношение съдебната администрация обикновено прилага чл. 60, ал. 1 и 2 от Правилника. По правило достъпът до информация, свързана със съдебната система, е привилегия на отделни групи хора. Това са страните по производствата и техните представители – чл.12, ал.1 от АПК, чл.60, ал.1 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища, чл.78 от Правилника за организацията и дейността на администрацията на Върховния административен съд. Друга група лица с право на достъп са имащите законен интерес – чл.60, ал.2 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища. Липсват правила за достъп на гражданите до информация. Във ВАС например ксерокопието се плаща по цените на съответната книжарница. ЗДОИ предвижда два основни вида задължения за предоставяне на достъп до информация: – по инициатива на задължените органи (активно предоставяне на информация) и при поискване от заявител (чрез устно запитване или писмено заявление). Тези задължения за предоставяне на информация се отнасят най-общо и за органите на съдебната власт, тъй като те също са задължени субекти по ЗДОИ.

Форми на предоставяне на информация:

- преглед на информацията на място;
- устна справка;
- копия на хартиен или технически носител.

Според Тарифа № 1 към Закона за държавните такси б. “в” в т. 19 за фотокопие от документ се заплаща цена в размер на 0,10 лв. за всяка страница, а ако страниците са повече от 50 – за всяка следваща по 0,07 лв.

3. Публичност на съдебните заседания

Принципът на публичност на съдебните заседания е заложен в чл. 121, ал. 3 от Конституцията на РБ, според който разглеждането на делата във всички съдилища е публично, освен когато законът предвижда друго. Този принцип е заложен и в разпоредбата на чл. 110, ал. 1 от ЗСВ, според която съдилищата разглеждат делата в открити съдебни заседания с изключение на предвидените в закона случаи. Следователно, само по изключение и то когато това изключение е изрично предвидено в нормативен акт, е възможно заседанията на съда да бъдат закрити за граждани, журналисти и др. Съществуващите ограничения по отношение на конституционния принцип на публичност са изрично изброени в НПК и ГПК. Съгласно чл. 263 ал.1 от НПК разглеждането на делото или извършването на отделни съдопроизводствени действия става при закрити врати, когато това се налага за запазване на държавната тайна или на нравствеността, както и в случаите, когато това е необходимо за запазване в тайна самоличността на свидетел. Разпоредбата на чл. 263 ал.1 може да се приложи и по преценка на съда, за да се предотврати разгласяването на факти от интимния живот на гражданите. По изключение на съдебно заседание, провеждано при закрити врати, могат да присъстват лицата, на които председателят разреши това, и по едно лице, посочено от всеки подсъдим. Независимо от това дали съдебните заседания по наказателните дела се провеждат публично или при закрити врати, присъдата винаги се обявява публично. В НПК са посочени изрично лицата, които не могат да присъстват на съдебни заседания дори когато тези заседания са публични. Ограничението се отнася за лица, които не са навършили осемнадесетгодишна възраст, ако не са страни по делото, или свидетели и въоръжени лица, освен охраната. Съгласно чл.105 ал.1 от ГПК разглеждането на делата става устно в открито заседание, освен ако законът предвижда това да стане в закрито заседание. В ал. 3 на същата разпоредба е посочено изключението: ако поради обстоятелствата на делото публичното му разглеждане може да се окаже вредно за обществен интерес или ако тези обстоятелства се отнасят до интимния живот на страните, съдът служебно или по молба на някоя от страните постановява разглеждането на делото или извършването само на някои действия по него да стане при закрити врати. В такъв случай в съдебната зала се допускат страните, техните пълномощници, вещите лица и свидетелите, както и лицата, на които председателят разреши това. При всички положения страните и по гражданските, и по наказателните дела имат право да присъстват на съдебното заседание. Дори по дела, които са за засекретени по реда на Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ), страните по делото и техните адвокати имат право на достъп до делата, а и до заседанията по тях, без да е необходимо да им бъде извършвано проучване по реда на ЗЗКИ за издаване на разрешение за допуск до класифицирана информация. Препоръка: в законодателството липсва изискване за съдията да мотивира акта за гледане на делото при закрити врати. Поради това често лицата, които не са допуснати в съдебната зала, не могат да разберат какви са причините за това. Същевременно не съществува възможност за обжалване на определението за гледане на делото при закрити врати.

4. Публичност на съдебните решения

В законодателството съществува само една разпоредба, която изрично предвижда публикуване на постановените съдебни решения - разпоредбата на чл. 194 от АПК, съгласно която се публикува съдебното решение, с което се обявява нищожност или се отменя подзаконов нормативен акт и срещу което няма подадени в срок касационна жалба или протест или те са отхвърлени от второинстанционния съд. Тези решения трябва да се обнародват по начина, по който е бил обнародван актът. Същото се отнася и за съдебните определения, с които се спира действието на подзаконов нормативен акт (чл. 190, ал. 2 от АПК). Относно съдебните решения, постановени по останалите административни дела (срещу общи или индивидуални административни актове), АПК предвижда само, че съдът постановява решение в едномесечен срок от заседанието, в което е приключило разглеждането на делото (чл. 172, ал. 1 от АПК). В кодекса липсват разпоредби относно обявяването на постановените решения. Практиката показва, че съдебните състави уведомяват за решенията си единствено страните по делото като изпращат съобщение, че решението е изготвено. По отношение на съдебните решения, постановени по граждански дела, ГПК предвижда, че съдебният състав е длъжен да обяви

решението с мотивите най-късно в 30-дневен срок след заседанието, в което е приключило разглеждането на делото (чл. 190 от ГПК). В закона липсва дефиниция на понятието “обявяване на съдебното решение”. На практика съдебните състави по граждански дела изпълняват това си задължение като изпращат на страните по делото съобщение, че решението е изготвено, без да изпращат копие от решението. В тези съобщения понякога, съвсем накратко, е отбелязано какъв е диспозитива на постановеното решение. Относно наказателните дела НПК предвижда, че независимо от това дали съдебните заседания се провеждат публично или при закрити врати, присъдата винаги се обявява публично. Практика на ВАС е да публикува на интернет страницата си текстовете на постановените решения по всички дела, с изключение на секретните. ВАС разполага с най-добре изградената система за достъп до съдебна информация в цялата страна, като неговата страница в интернет функционира от началото на 2002 година. Освен че дава възможност за справки по различни модули и практики, в страницата се поддържа едно изцяло завършено деловодство, което открива възможност за търсене по всички възможни критерии, като номер на делото, на подадена жалба или на съдебен акт, година, търсене по ключова дума и т.н.

5. Достъп до дела (папки дела) в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища

Съгласно разпоредбата на чл. 60, ал. 1 от Правилника за съдебната администрация в районните, окръжните, военните и апелативните съдилища достъп до делата имат страните и техните представители. Те могат да получат достъп до интересуващото ги дело под формата на преглед в помещенията на деловодството или в стая за четене на делата. Освен право на преглед, страните и техните представители имат право да получат и копия от приложените към делата книжа, които се издават от служба “Деловодство” в деня на поискването. По писмена молба служба “Деловодство” издава още съдебни удостоверения, преписи и извлечения от приложените към делата книжа в деня на постъпване на молбата или най-късно на следващия ден след разрешение на съдията-докладчик. Правото на представителите на страните на достъп до делата е заложено и в чл. 31 от Закона за адвокатурата (ЗА), съгласно който адвокатът има свободен достъп и може да прави справки по дела, да получава копия от книжа и сведения с предимство в съда, органите на досъдебното производство, административните органи и други служби в страната и навсякъде, където е необходимо, само въз основа на качеството си на адвокат, което удостоверява чрез представяне на адвокатска карта. С изменение в Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ) от 2004 г. стана възможно страните по секретни дела и техните адвокати да получават достъп до делата, без да е необходимо да им бъде извършвано т.нар. проучване за надеждност по реда на ЗЗКИ и да им се издават разрешения за допуск до класифицирана информация. Достъп до делата във Върховния административен съд (ВАС) Правилникът за организацията и дейността на ВАС създава достатъчно гаранции за достъп до информация на гражданите. Възможностите за получаване на информация по делата във ВАС са няколко. На първо място това е стандартната възможност за справка по делата на място в деловодствата на съда, което става в рамките на нормалните работни часове без прекъсване, като за целта са предвидени дежурства на служителите. В основните деловодства изрично е предвидена възможността за даване на справки по телефона, което твърде много улеснява потребители, които не ползват интернет и които искат да направят елементарна справка, свързана с дати на насрочване, гледане или решаване на делата, както и информация, свързана с общото движение на делата. Правилникът за организацията и дейността на ВАС определя специални служители, чиито функции са свързани с предоставянето на справки по делата. Това са съдебния информатор и служителите от служби “Регистратура” и “Съдебно деловодство”. В длъжностните задължения на съдебният информатор влиза предоставянето на информация и даването на справки, включително по телефона на страните и процесуалните им представители за движението на постъпилите в съда книжа и образуваните дела. Съдебните служители от служби “Регистратура” и “Съдебно деловодство” са длъжни да дават справки на страните и на процесуалните им представители за движението на делата целодневно и без прекъсване от 9 до 17 ч., като за целта са въведени дежурства по график. Най-лесният, бърз и съвременен начин за получаване на информация във

ВАС е възможността за справки по делата и документите в интернет чрез най-добре изградената система за достъп до съдебна информация в цялата страна. Успешната работа на тази система е гарантирана от самостоятелни звена и отдели във ВАС и чрез задълженията за създаване на електронни папки и максимално бързо сканиране и качване на документите в интернет. Основно качество на информационната система е, че осигурява достъп до самите документи по делата пред ВАС – молби, протести, жалби, протоколи, решения и определения, които са дадени в сканиран вид. Достъпът е безплатен, като изисква елементарна първоначална регистрация на потребителя, която му осигурява възможност за неограничен брой влизания в деловодната система, копиране и сваляне на документите от страницата.

Формите за предоставяне на информация са следните:

- преглед на информацията на място;
- устна справка;
- копия на хартиен или технически носител.

Задължените по реда на закона институции следва да се съобразяват с предпочитаната от заявителя форма на достъп, освен в случаите, когато: за това няма техническа възможност или предоставянето в исканата форма е свързано с необосновано увеличаване на разходите или води до възможност за неправомерна обработка на тази информация. Принципът, заложен в ЗДОИ, е, че достъпът до обществена информация е безплатен. Тарифа № 1 към Закона за държавните такси бе изменена (ДВ, бр. 75 от 2006 г.) и бе създадена нова б. “в” в т. 19, според която за фотокопие от документ се заплаща цена в размер на 0,10 лв. за всяка страница, а ако страниците са повече от 50 – завсяка следваща по 0,07 лв.

6. Интернет – сайтове на съдилищата в България

ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД <http://www.vks.bg>

ВЪРХОВЕН АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД <http://www.sac.government.bg>

АПЕЛАТИВНИ СЪДИЛИЩА

АС София <http://acs.court-bg.org>

АС Бургас няма страница

АС Варна http://www.vcourts.org/os_court.htm

АС Велико Търново <http://vtac.court-bg.org>

АС Пловдив <http://www.apelsad-pd.bg>

ВОЕННО АПЕЛАТИВЕН СЪД <http://vasbg.com>

ОКРЪЖНИ СЪДИЛИЩА

Софийски градски съд : <http://www.scc.bg>

ОС София <http://sofiadc.court-bg.org>

ОС Благоевград <http://blagoevgrad.court-bg.org>

ОС Бургас <http://www.osburgas.org>

ОС Варна http://www.vcourts.org/os_court.htm

ОС Велико Търново <http://www.vt.justice.bg/>

ОС Видин <http://www.os-vidin.com>

ОС Враца <http://vratza.court-bg.org>

ОС Габрово <http://www.court-gbr.com>

ОС Добрич <http://dobrichrs.court-bg.org>

ОС Кърджали <http://www.kardjali.justice.bg>

ОС Кюстендил <http://kjustendil.court-bg.org>
ОС Ловеч няма страница в интернет
ОС Монтана <http://www.montana.court-bg.org>
ОС Пазарджик <http://www.court-pz.info>
ОС Перник няма страница в интернет
ОС Плевен няма страница в интернет
ОС Пловдив <http://www.os-plovdiv.com>
ОС Разград <http://razgrad.court-bg.org>
ОС Русе <http://www.justice-ruse.org>
ОС Силистра sos_silistra@abv.bg , <http://www.legalregion-ss.com/>
ОС Сливен os_sliven@slivenbg.net , <http://www.court.sliven.net>
ОС Смолян <http://ch-sm.hit.bg> <http://smolyan.court-bg.org>
ОС Стара Загора <http://www.osstz.com>
ОС Търговище <http://targovishte.lex.bg/court.htm>
ОС Хасково <http://okrsud.haskovo.net>
ОС Шумен <http://www.court-sh.org>
ОС Ямбол <http://www.os-yambol.org>

РАЙОННИ СЪДИЩА

РС Айтос, няма
РС Ардино, няма
РС Асеновград няма
РС Балчик, няма
РС Белоградчик, няма
РС Берковица, няма
РС Благоевград, <http://blagoevgrad.court-bg.org/>
РС Ботевград няма
РС Брезник, няма
РС Бургас, <http://bourgasrs.court-bg.org>
РС Бяла, <http://www.rs-byala.org>
РС Бяла Слатина, няма
РС Варна, <http://www.vrs.bg>
РС Велики Преслав няма
РС Велико Търново,
РС Велинград, няма
РС Видин, няма
РС Враца, <http://vratsa-rs.court-bg.org>
РС Габрово, <http://www.court-gbr.com>
РС Генерал Тошево, няма
РС Горна Оряховица, <http://gors.court-bg.org/>
РС Гоце Делчев, <http://www.gocedelchev.court-bg.org>
РС Гълъбово няма (това е най – новият РС в БГ – открит е на 01.03.2007 г.)
РС Девин, <http://devin.court-bg.org/>
РС Девня, <http://www.courtdevnya.org/>
РС Димитровград, няма
РС Дряново, няма
РС Добрич, <http://dobrichrs.court-bg.org>
РС Дулово, няма
РС Дупница, няма
РС Елена, няма
РС Елин Пелин няма сайт
РС Елхово, няма
РС Етро Поле няма
РС Златоград <http://www.zlatograd.court-bg.org/>

РС Ивайловград няма
РС Исперих, няма
РС Ихтиман няма
РС Казанлък няма
РС Карлово, няма
РС Карнобат, няма
РС Кнежа, няма
РС Козлодуй, няма
РС Костинброд няма
РС Котел, няма
РС Крумовград, няма
РС Кубрат, няма
РС Кула, няма
РС Кърджали няма
РС Кюстендил <http://kjustendil.court-bg.org>
РС Левски, няма
РС Ловеч, няма
РС Лом, няма
РС Луковит, няма
РС Мадан, няма
РС Малко Търново, <http://www.marinesupport.biz/rsmt/>
РС Мездра, <http://mezdra.court-bg.org>
РС Момчилград, няма
РС Монтана, няма
РС Несебър, няма
РС Никопол, няма
РС Нова Загора няма
РС Нови Пазар няма
РС Омуртаг, няма
РС Оряхово няма
РС Павликени, няма
РС Пазарджик, <http://www.court-pz.info>
РС Панагюрище, няма
РС Перник, няма
РС Петрич, няма
РС Пещера, няма
РС Пирдоп, няма
РС Поморие, няма
РС Плевен, <http://rs.pleven.bg>
РС Пловдив, <http://www.rs-plovdiv.com>
РС Попово няма
РС Провадия, няма
РС Първомай няма
РС Раднево няма
РС Радомир, няма
РС Разград, <http://razgrad.court-bg.org/>
РС Разлог, <http://razlog.court-bg.org>
РС Русе, <http://www.justice-ruse.org/>
РС Самоков, няма
РС Сандански,
РС Свиленград няма
РС Свищов, няма
РС Своге, няма
РС Севлиево, <http://sevlievo.court-bg.org>
РС Силистра <http://www.legalregion-ss.com>

РС Сливен, <http://slivenrs.court-bg.org>
РС Сливница, няма
РС Смолян, <http://www.smolyanrc.court-bg.org>
РС София <http://www.srs.justice.bg>
РС Средец, няма
РС Стара Загора, <http://www.rs-sz.com/>
РС Тервел, няма
РС Тетевен, няма
РС Тополовград,
РС Троян, няма
РС Трън, няма
РС Тутракан няма
РС Търговище, няма
РС Трявна, няма
РС Харманли <http://www.rsharmanli.hit.bg/H.htm>
РС Хасково, <http://www.haskovo.court-bg.org/>
РС Царево, няма
РС Шумен <http://shumen.court-bg.org/>
РС Червен бряг, няма
РС Чепеларе, <http://chepelare.court-bg.org/>
РС Чирпан няма
РС Ямбол <http://www.yambol.court-bg.org/>

Радиопредаване от 26 март 2007

Събеседници:

Мила Георгиева, ПР – СРС

Роза Георгиева, ПР – ВАС

Александър Кашъмов – програма Достъп до информация